

støðuna hjá familjum, sum koma í slíkar støður, og tískil var eingin ivi um hvørja útbúgvingarleið eg skuldi fara, sigur Elsa Maria Eliesarsdóttir Poulsen, ið skrivaði kandidatritgerð um júst børn sum avvarðandi, og nú starvast sum sosialráðgevi.

Granskingin hjá Elsu Mariu Eliesarsdóttir Poulsen vísir í stuttum, at seravbjóðingarnar hjá føroysku børnunum at álvarsama sjúkum foreldrum, eru tengdar at frástøðuni millum Danmark og Føroyar, og vantandi almennum tilboðum hesum viðvíkjandi. Sum er, liggur ábyrgdin á heimligu familjusambondunum, men tað eru ikki øll, ið hava eins sterk netverk – hvørki kensluliga, peningaliga ella yvirhvørur nóg mikið av familjulimum og vinum. Privat tilboð, sum »Berin«, »Krabbameinsfelagið«, »Gigni«, »Tú og eg ráðgevingin« eru tó at finna í Føroyum, men einki veruligt alment tilboð er á stovnum ella Landssjúkrahúsinum.

Børnini serliga viðbrekin

Yvirskipað rakar tað sjálvandi allar familjur meint, at teirra kæru verða rakt av sjúku, men tað eru serliga børnini, ið eru viðbrekin, vísir Elsa Maria á.

– Fyrst og fremst vil eg gera greitt, at øll kunnu uppliva sjúkulegurnar hjá familjulimum sum eina kreppu. Tað er einki aldursmark, sum avger tað – vaksni, eins væl og børn, verða merkt av støðuni. Men man kann siga, at børnini eru framvegis undir menning og tískil eisini meira útsett. Børnini eru ikki eins væl útgjørd at takla ella skilja eina slíka støðu, men hava tørv á at verða orienterað um hvat gongur fyri seg og hvørja støðu tey eru komin í, og ikki minst, at onkur tekur hond um tey. Kanningar vísa eisini greitt, at tað serliga eru børn og ung, ið eru í vanda fyri at menna sálarlig mein sum fylgja av sjúkuleguni hjá foreldrunum, sigur Elsa Maria.

Hon vísir á, at heimligu umstøðurnar koma bráðliga undir stórt trýst vegna sjúkuna, og tað førir við sær, at børnini longu á ungum árum, merkja stóran longul og isolatión. Verður hond ikki tikin um børnini, bólka tey seg í tveir yvirskipaðar bólkar – antin verða tey bráðsint ella fara tey heilt inn í seg sjálvi.

– Kanningar vísa á, at tað eru serliga tey, sum fara inn í seg sjálvi, og bjálva seg frá umheiminum ella frá at tosa um foreldrini, sum eru í størri vanda fyri at dragast við angist og depressión. Børn, ið hava fleiri kensluligar trupulleikar ('internaliserede problemer', red.) enn atburðar trupulleikar ('eksternaliserede problemer', red.) eru í størri vanda at fáa sálarligar trupulleikar. Tey, sum isolera seg, gera tað helst eisini verri at leggja merki til sín, og hava verri fortreytir at verða hoyrd ella fáa sína kensluliga støðu til umrøðu, sigur Elsa Maria Eliesarsdóttir Poulsen.

Elsa Maria Eliesarsdóttir Poulsen skrivaði kandidatritgerð um føroysk børn sum avvaraðandi at álvarsama sjúkum foreldrum

Byrjar á sjúkrahúsinum

Tá ið familjan kemur á sjúkrahúsið, antin í Danmark ella í Føroyum, verður sjálvsagt hond tikin um bráðfeingistrupulleikan; sjúkuna hjá foreldrunum. Í nógvum førum – serliga í Føroyum – eru starvsfólkini sjálvandi varug við, at tað eisini kann vera trupult at vera avvarðandi, men einki starvsfólk er sett til at taka sær av teimum burturav.

– Børn á sjúkrahúsunum merkja sostatt ikki, at tað verður spurt inn til hvussu tey hava tað. Tey verða ikki hoyrd, og sleppa ikki at seta orð á hvussu tey hava tað, sigur Elsa Maria, og vísir á, at ymiskt er hvussu gentur og dreingir bera seg at í heiminum undir sjúkuleguni hjá foreldrunum.

– Serliga gentur hava lyndi til at taka ovurstóra ábyrgd á seg í heiminum, fyri at viðlíkahalda ein gerandisdag. Tær átaka sær mammuleiklutin í húskinum at loysa praktisku uppgáurnar og veita hinum umsorgan, men gloyma seg sjálvar. Sostatt verður

sosiala umhvørvi, vinir, skúli og frítíðarítriv niðurræðfest og tær loypa nær um ung- ella barndómin um. Í síðsta enda gongur tað útyvir trivnaðin hjá teimum, ið kann skaða vanligu menningina hjá teimum, og føra við sær angist og depressión seinni í lívinum, sigur Elsa Maria, ið tó viðgongur, at ikki øll børn og ung taka skaða beinanvegin.

– Summi børn eru sterkari enn onnur, og betri rustað til eina slíka støðu, men tað kann raka tey seinni í lívinum, hóast tey ikki reagera kraftiga meðan foreldrini eru í sjúkulegu. Tí er týðningarmikið at fyrirbyggja og seta inn so tíðliga sum gjørligt, soleiðis, at barnið ella tann ungi betri kann rúma støðuni. Tá kundi til dømis ein hjálp verið, at havt starvsfólk á sjúkrahúsinum, ið tóku sær av hesum burturav, sigur hon.

Frástøðan serliga tung

Elsa Maria vísir á, at í fjarstøðuni millum Danmark og Føroyar, liggja aðrar avbjóðingar. Til dømis

hongur spurningurin hvørt børnini skulu við foreldrunum niður, ella verða verandi í Føroyum neyvt saman við styrkini á heimliga netverkinum hjá familjuni; hvørji kunnu vera um børnini, verða tey verandi í Føroyum? Hvussu ávirkar tað gerandisdagin hjá børnunum, at foreldrini í stóran mun hvørva úr honum?

– Familjureslætiónirnar eru ótrúliga tættar í Føroyum, og hava allarhelst altíð verið tað. Tað er ikki óhugsandi, at summar sosialar tænasur ikki eru at finna í Føroyum av tí sama. Man hevur vant seg við, at tað er nakað, sum familjan tekur hond um. Tó kunnu fólk uttan tættar familjureslætiónir eisini verða rakt av sjúku, og tá er tað óheppið, at man ikki hevur eitt alment tilboð, sigur hon, og vísir á, at tað harafturat verður enn truplari, tá ið foreldrini fara uttanlands til viðgerðar,

– Eitt er, at foreldrini skulu viðgerast fyri eina álvarsama sjúku, og tað kann gerast torført fyri avvarðandi at seta seg í teirra

støðu. Annað er, tá ið børn og familja skiljast og frástøðan gerst stór – tá verður ótrúliga trupult at fyrihalda seg til hvønn annan, at tað tyngir gerandisdagin enn meira, sigur Elsa Maria, og vísir á, at samskipti millum børnini og foreldrini verður heldur ikki betur ein næstbest, tá ið tað fer fram um netið.

– Hóast samskiptismøguleikarnir eru nógv batnaðir við internetinum, er tann fysiska fráveran millum børnini og foreldrini ógvuliga keðilig. Foreldrini fara oftani at ansa sær nakað nógv, tá tosað verður um telduskíggjan. Verða børnini keddi, hava foreldrini ikki møguleika at ugga tey við einum klemmi, ella øvut. Vandin er tá, at børn og foreldur tabuleggja sjúkuleguna, tí truplu evnini kunnu elva til kenslubornar reaktiónir. Tí hevði verið framúr, um bæði børnini og foreldrini kanska kundu fingið eitt slag av vegleiðing í samskiptinum, heldur Elsa Maria.

Neyðugt við ábótum

Til tess at koma frástøðuni til lívs, kunnu børnini kunnu koma við foreldrunum til Danmarkar og fáa dagstovna- ella skúlatilboð. Er tað ikki gjørligt, ber sjálvandi til at ferðast londini ímillum. Tó er hvørgin av loysnunum uttan avbjóðingar.

– Tað eru ikki teir stóru møguleikarnir fyri studningi. Serliga ikki, tá talan er um longri sjúkralegu, og børnini skulu til Danmarkar fleiri ferðir um ári. So verður ógvuliga dýrt at rinda uppihald og ferðaseðlar, sigur Elsa Maria, og leggur afturat,

– Koma børnini til Danmarkar í longri tíðarskeið, stendur teimum í boði at verða skrivað inn í barnagarðar ella skúlar, men tá kann lutfalsliga fremmanda málið og mentanin í Danmark gerast ein stórir gloypibiti at rúma afturat sjúkraleguni hjá foreldrunum. Somuleiðis kann tað kennast ógvusligt fyri børnini at vera í einum umhvørvi, sum er so nógv merkt av sjúku. Tó skal sigast, at familjur bígva væl á Sjúklingahotellinum, og hava sjúkrasystrar runt um seg, men tað eru nógv av teimum praktisku avbjóðingunum, sum kunnu tykjast eru kollveltandi í slíkum støðum. Tá kann man sakna, at børnini fáa stuðul frá fakfólki, sigur Elsa Maria.

– Netverkið er fantastiskt, tá ið man hevur tað. Men tað kann vera, at har er ov nógv sympati frá familjuni, ið tegir trupulleikan burtur, og sostatt kunnu børnini ikki fyrilitleyst tosa við familjuna um sína støðu. Fakfólk høvdu kanska verið betri ílatin og óheft, soleiðis at børnini ótarnað sleppa til orðanna hjá teimum, uttan at verða bangin um at siga ov nógv ella tað skeiva. Tað týðningarmesta er, at vit fáa fáa tryggari karmar til børn og ung hesum viðvíkjandi, sigur Elsa Maria Eliesarsdóttir Poulsen at enda.

Hóast samskiptismøguleikarnir eru nógv batnaðir við internetinum, er tann fysiska fráveran millum børnini og foreldrini ógvuliga keðilig. Foreldrini fara oftani at ansa sær nakað nógv, tá tosað verður um telduskíggjan. Verða børnini keddi, hava foreldrini ikki møguleika at ugga tey við einum klemmi, ella øvut

